

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ... สำนักการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ... สงต. โทร. ๐-๒๖๑๘-๒๓๑๓... ต่อ. ๑๗๑๐ - ๑๑

ที่... นร.๐๒๐๙.๐๓/ ๙๖๐... วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖

เรื่อง รายงานผลการจัดสัมมนา เรื่องการประกวดรายการวิทยุกระจายเสียงของ ABU

เรียน อปส. ผ่าน รปส. (นางสาวอัมพวัน เจริญกุล)

เพื่อโปรดพิจารณา/อนุมัติ

ข้อเท็จจริง

สปต. ได้จัดสัมมนาเรื่อง การประกวดรายการวิทยุกระจายเสียงของ ABU หรือ ABU Radio Prizes ระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ ณ ห้องประชุม ๑ หอประชุม กปส. โดยได้รับความร่วมมือจาก ABU ส่งผู้เชี่ยวชาญด้านรายการวิทยุมาเป็นวิทยากร ๒ ท่าน ได้แก่ Ms Vijay Sadhu และ Mr Clarence Kut Si Yang สำหรับผู้เข้าร่วมสัมมนามีจำนวน ๓๔ คน จาก สวท. ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

การสัมมนานี้จัดขึ้นเพื่อให้บุคลากรด้านวิทยุกระจายเสียงของ กปส. ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการประกวดรายการวิทยุของ ABU ซึ่งเป็นการประกวดระดับนานาชาติ เป็นการปูทางไปสู่การส่งผลงานที่มีคุณภาพเข้าร่วมประกวดต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เข้าสัมมนาได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะเกี่ยวกับแนวทางการผลิตรายการวิทยุให้น่าสนใจและมีคุณภาพ เพื่อการนำไปปรับใช้ในการผลิตผลงานต่อไป

ในการสัมมนาวิทยากรได้บรรยายถึงหลักการ แนวคิด และข้อควรคำนึงต่าง ๆ ในการผลิตรายการวิทยุ วิธีการนำเสนอ และเทคนิคการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ยังได้มีการรับฟังตัวอย่างรายการที่ได้รับรางวัลของ ABU และตัวอย่างรายการของผู้เข้าสัมมนา เพื่อการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย และแนวทางการปรับปรุง ซึ่ง สปต. ได้จัดทำเอกสารสรุปเนื้อหาการสัมมนาพร้อมนี้ด้วยแล้ว

ทั้งนี้ ในการสัมมนาผู้แทน ABU ได้แจ้งแนวทาง/หลักเกณฑ์การตัดสินการประกวดรายการของ ABU ให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาทราบ รวมถึงประเภทรายการต่างๆ ซึ่ง ABU กำหนดเปิดให้ผู้สนใจส่งรายการประกวดประมาณเดือนเมษายนและผู้เข้ารับการอบรมแสดงความสนใจในการส่งรายการเข้าประกวด ซึ่ง สปต. จะได้แจ้งเวียนให้ทราบเมื่อ ABU ให้ส่งรายการเข้าประกวด

ข้อพิจารณา

เนื่องจากเนื้อหาการสัมมนาครอบคลุมแนวคิดและวิธีการใหม่ๆ ในการผลิตรายการวิทยุคุณภาพในยุคดิจิทัล สปต. จึงขอเสนอเพื่อโปรดพิจารณาดังนี้

๑. ขออนุมัตินำรายงานผลการจัดสัมมนาเข้าที่ประชุมผู้บริหารเพื่อทราบทั่วกัน
๒. นำเอกสารสรุปเนื้อหาการจัดสัมมนาขึ้นเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตเพื่อขยายผลต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติตามข้อเสนอ ๑ และ ๒ ต่อไปด้วย จะขอขอบคุณยิ่ง

- อนุมัติตามเสนอ

- เรียน อปส.

เพื่อโปรดทราบด้วย จะขอขอบคุณยิ่ง

(นางสาวอัมพวัน เจริญกุล)

ร.อปส.

๑๕ มี.ค. ๒๕๕๖

๑. (นางสาวอัมพวัน เจริญกุล).....

๑๕ มี.ค. ๒๕๕๖

(นางอุษณีย์ ศรีธัญรัตน์)

ผอ. สปต.

(นางอุษณีย์ ศรีธัญรัตน์)

ผอ. สปต.

๑๕ มี.ค. ๒๕๕๖

๑๕ มี.ค. ๒๕๕๖

รายงานสรุปผลการสัมมนา
เรื่อง การประกวดรายการวิทยุกระจายเสียงของ ABU (ABU Radio Prizes)
ระหว่างวันที่ ๑๓ – ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖
ณ ห้องประชุม ๑ อาคารหอประชุมกรมประชาสัมพันธ์

กปส. โดย สงต.สปต. ได้จัดสัมมนาเรื่องการประกวดรายการวิทยุกระจายเสียงของ ABU และได้รับความร่วมมือจากสหภาพวิทยุ-โทรทัศน์แห่งเอเชีย-แปซิฟิก หรือ ABU ส่งผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒ ท่านมาเป็นวิทยากร ได้แก่ Ms Vijay Sadhu ตำแหน่ง Senior Programme Manager ของ ABU และ Mr Clarence Kut Si Yang จาก School of Journalism and Media, Chinese University of Hong Kong และเป็นอดีตเจ้าหน้าที่อาวุโสของ RTHK-ฮ่องกงด้วย สำหรับผู้เข้าร่วมการสัมมนามีจำนวน ๓๔ คน จาก สวท. ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การสัมมนานี้มีวัตถุประสงค์ให้บุคลากรด้านวิทยุกระจายเสียงของ กปส. ได้มีความรู้ความเข้าใจในการประกวดรายการวิทยุของ ABU ซึ่งเป็นเวทีประกวดรายการระดับนานาชาติ และเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการผลิตรายการ รวมถึงกระตุ้นให้มีการผลิตรายการวิทยุที่มีคุณภาพสามารถส่งเข้าประกวดในระดับนานาชาติได้ ทั้งนี้ วิทยากรได้บรรยายถึงแนวคิด หลักการในการผลิตรายการวิทยุประเภทต่างๆ และนำตัวอย่างรายการที่ดีมาอภิปรายร่วมกัน

รายการสารคดีวิทยุ

สารคดีเป็นการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง โดยอาจนำเสนอประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเด็นความขัดแย้ง ฯลฯ โดยนำเสนอในเชิงลึก ซึ่งอาจมีข้อคิดเห็นจากบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง (Commentary) แต่ไม่ใช่ความเห็นของผู้ผลิตรายการ (Comment)

หัวข้อที่นิยมนำมาทำเป็นสารคดี ได้แก่ การเมือง วัฒนธรรม เหตุการณ์ปัจจุบัน ฯลฯ ซึ่งสารคดีที่ดีควรมีองค์ประกอบดังนี้ คือ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (Truthfulness) มีความถูกต้องเที่ยงตรง (Conscientious) เป็นที่สนใจของสังคม (Public interest) มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม (About the people) และมีคุณค่าต่อการเผยแพร่ (Journalistic value) การทำสารคดีต้องอาศัยความคิดริเริ่ม การสังเกต การหาข้อมูลเชิงลึก การตั้งคำถามหรือความท้าทาย การนำเสนอแนวคิดใหม่ๆ และที่สำคัญคือต้องสามารถเชื่อมโยงสารคดีกับสังคมที่ผู้ฟังอาศัยอยู่

รูปแบบของการทำสารคดีจะต้องมีการนำเสนอจากมุมมองต่างๆ ต่อเหตุการณ์ การวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้น การนำเสนอจากพื้นที่ที่เกิดเหตุ การสืบสวนสอบสวน การเล่าเรื่องราวความเป็นมา หรือเป็นสารคดีกึ่งละคร อย่างไรก็ตาม ในการผลิตสารคดีต้องใช้การสังเกตแบบผู้สื่อข่าว มีการสร้างสรรค์โดยใช้คำพูดและเสียงประกอบที่เหมาะสม มีการค้นคว้าหาข้อมูล และการวางแผนที่ดี

โครงสร้างของสารคดีทั่วไป

เริ่มจากการเกริ่นนำสั้นๆ และนำเข้าประเด็นหลักหรือแก่นเรื่อง (Thesis) และต่อด้วยเสียงสัมภาษณ์ (Soundbites/Quotes) เข้ามาประกอบซึ่งจะต้องมีความเชื่อมโยงกับผู้ฟัง การบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา (Background) พัฒนาการของเรื่อง มุมมองที่ขัดแย้ง (Contrast) เพื่อให้สารคดีได้เสนอแง่มุมที่หลากหลาย อาจใช้เทคนิคการขยายประเด็น (Small to grand/Zoom out) หรือทำให้ประเด็นแคบลง (People to issue/Zoom in) และมีบทสรุปซึ่งต้องทำให้เกิดเสน่ห์ของสารคดีวิทยุ คือ ทำให้ผู้ฟังเกิดคำถาม ข้อสงสัย ขวนขวายติดตาม แล้วนำไปสู่การค้นหาคำตอบในที่สุด

รายการวิทยุ (Radio show)

รายการวิทยุที่ดี คือ รายการที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสาร มีการนำเสนอที่สร้างสรรค์และให้ความบันเทิงควบคู่ไปด้วย รายการที่จะดึงดูดผู้ฟังได้ดีต้องประกอบด้วยหลักสำคัญ คือ ให้ความบันเทิง (Entertained) ให้สาระและความรู้ (Informed and Educated) และสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ฟัง (Engaged)

การให้ความบันเทิง อาจใช้ลักษณะหรือคุณสมบัติพิเศษของผู้จัดรายการ หรือใช้เสียงดนตรี เรื่องราวขำขัน สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง สร้างความประหลาดใจ ฯลฯ

การให้สาระและความรู้ ต้องมีการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย ประสบการณ์ส่วนบุคคล และเรื่องราวหรือข่าวสารที่มีความโดดเด่น

การสร้างการมีส่วนร่วม ต้องทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรายการกับผู้ฟังผ่านช่องทางต่างๆ เช่น โทรศัพท์ การส่งข้อความ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ การเล่นเกมส์ หรือการสร้างละครหรือเรื่องราวเป็นตอนๆ ให้ติดตาม

อย่างไรก็ตาม ผู้จัดรายการต้องรู้ว่าจะพูดอะไรและจะพูดอย่างไร เตรียมโครงเรื่องที่พูดเพื่อให้รายการดำเนินไปอย่างราบรื่น พูดให้น้อยแต่ได้ใจความ ทั้งยังต้องฝึกการใช้เสียง การควบคุมเสียง และการออกเสียง ที่ถูกต้องชัดเจน

การนำเสนอรายการ

การผลิตรายการวิทยุที่มีประสิทธิภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า “วิทยุคือโรงภาพยนตร์แห่งความคิด” (theater of the mind) คำพูดนี้สนับสนุนแนวคิดที่ว่า ผู้บรรยายควรเสนอสิ่งที่ผู้ฟังสามารถจินตนาการได้ แม้กระทั่งบรรยายถึงสิ่งเล็กๆ แต่สามารถทำให้เห็นภาพและเข้าใจชัดเจน การผลิตผลงานที่น่าสนใจควรจะเป็นชิ้นงานที่ชัดเจนและมีเอกลักษณ์ โดยจะต้องถ่ายทอดความจริงซึ่งผู้ฟังสามารถเข้าใจและตอบสนองได้โดยไม่รู้สึกรำคาญ หากมีเหตุการณ์หรือประเด็นสำคัญเกิดขึ้นและมีความน่าสนใจ ผู้นำเสนอสามารถนำมาสร้างเป็นสารคดี ซึ่งอาจเป็นสารคดีที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ด้วย การสร้างชิ้นงานสามารถใช้สิ่งที่อยู่รอบตัวเราเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ หากหัวข้อเรื่องมีโอกาสด้อยด้นน้อยก็ไม่ควรนำไปผลิตรายการ ควรต้องค้นหาประเด็นที่น่าสนใจจากสิ่งรอบตัว หากมีความน่าสนใจจริงก็สามารถนำมาเป็นแรงบันดาลใจได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การก้าวพ้นกรอบเดิมเพื่อสร้างสิ่งที่น่าสนใจย่อมเป็นความคิดสร้างสรรค์และควรนำเสนอออกไป

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตรายการ (Producer) กับผู้ดำเนินรายการ (Host)

ระหว่างการออกอากาศผู้ดำเนินรายการต้องการโปรโตคอลที่พร้อมยืนยันเคียงข้างคุณและสนับสนุน ไม่ให้รู้สึกเหงา

ผู้ผลิตรายการต้องมีความเชื่อมั่นในตัวของผู้ดำเนินรายการและรายการที่ผลิต

ทำให้รู้สึกว่าคุณดำเนินรายการและรายการมีคุณภาพ

คำแนะนำสำหรับผู้ผลิตรายการ (Producer) และผู้คัดกรอง (Screeners)

- ให้ความสำคัญเน้นหนักเป้าหมายไปที่กลุ่มผู้ฟัง ไม่ใช่แค่เพียงร้อยละ ๑ ของผู้โทรเข้ามา
- สร้างความรู้สึกที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการจะเปิดเผยข้อมูล
- เลือกใช้เฉพาะข้อมูลที่ชัดเจน ถูกต้อง ไม่คลุมเครือ

รูปแบบของสารคดี

สารคดีเชิงเล่าเรื่องหรือเชิงเรื่องราว (Narrative/Story) เป็นการบรรยายสาระสำคัญด้วยความเป็นจริง ร้อยเรียงเรื่องราวเชื่อมต่อกัน ซึ่งทำให้สารคดีมีความน่าสนใจ

สารคดีเชิงดนตรี (Musical) โดยดนตรีที่แทรกอาจจะเป็นเสียงธรรมชาติ เสียงนกเสียง แม่น้ำ หรือเสียงที่สื่อถึงการท่องเที่ยว ซึ่งจะเพิ่มความมีชีวิตชีวาให้กับสารคดี และเน้นย้ำความสำคัญของสถานที่ที่สารคดี นำเสนอ สามารถดึงดูดผู้ฟังทำให้รู้สึกมีส่วนร่วมไปด้วย

สารคดีเชิงละคร (Dramatized) การสร้างความประทับใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจสารคดี มากขึ้น เช่น สารคดีเกี่ยวกับสงครามประวัติศาสตร์มักจะมีฉากนำเต้นด้านเสียงและคำพูด เพื่อสร้างความรู้สึก ตื่นเต้นและทำให้ผู้ฟังเข้าใจข้อมูลทางประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น แต่หากสารคดีมีลักษณะละครมากเกินไปก็อาจจะทำให้ ความเป็นสารคดีลดลง

สารคดีที่มีการแทรกเนื้อหาสาระสำคัญ (Insertion) ผู้ผลิตสารคดีอาจจะแทรกประโยคจากหนังสือ หรือคำกล่าวของนักวิชาการ ได้โดยเลือกแทรกลงในส่วนที่เหมาะสมจะทำให้สารคดีมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

สารคดีที่ผลิตในสถานที่จริง (Close to places) ผู้ผลิตควรเข้าไปผลิตในสถานที่จริงเพื่อที่จะได้ บรรยายภาพและให้ความรู้สึกแก่ผู้ฟังได้ดี การทำสารคดีที่อยู่ในห้องส่งจะได้ความรู้สึกและเนื้อหาที่แตกต่างไปจาก การผลิตในสถานที่จริง ซึ่งผู้ฟังจะซึมซับบรรยากาศและเข้าถึงได้มากกว่า และทำให้สารคดีนั้นๆ น่าสนใจกว่า

การเขียนสคริปต์สำหรับสารคดี

สิ่งสำคัญในการทำสารคดี คือ ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงประเด็นรายละเอียด อาทิ เหตุผล ความสำคัญ ของการผลิตสารคดีนี้ กลุ่มเป้าหมาย ผู้ฟังและสิ่งที่ผู้ฟังคาดหวัง พร้อมทั้งพิจารณาเรื่องงบประมาณ สำหรับประเด็น ที่จะนำมาผลิตสารคดีได้ก็มีหลากหลาย อาทิ เรื่องสังคม การเมือง ประวัติศาสตร์และปรัชญา

สารคดีเป็นรายการที่ไม่มีแบบแผนตายตัว ปราศจากการแต่งเรื่อง สารคดีมีความเกี่ยวข้องกับคน สถานที่และเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สารคดีจะต้องอิงกับความจริงไม่ใช่เรื่องที่แต่งขึ้น ดังนั้นจะต้องค้นหาความจริง ประเด็นที่ถ่ายทอดออกไปทุกประเด็นจะต้องอยู่บนพื้นฐานความถูกต้องและปราศจากการเติมแต่ง มีคุณค่าในการ นำเสนอ

ข้อควรคำนึงในการเขียนสคริปต์สารคดีวิทยุ

- ใช้หลักการ KISS – Keep It Short and Simple (ใช้ภาษาเข้าใจง่าย สั้น และกระชับ)
- ใช้ประโยคบอกเล่า
- ตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง
- อธิบายความ
- ให้เข้าใจง่าย

การจัดทำรายการสารคดีวิทยุมีประเด็นพิจารณาที่สำคัญ ดังนี้

สารคดีวิทยุ คือ การนำเสนอถ่ายทอดเรื่องราว ประเด็นในเชิงลึก ซึ่งปกติมักมีทั้งการบรรยาย และเสียงสัมภาษณ์ ข้อมูลจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง ไม่ใช่เรื่องแต่ง ประเด็นจริง อารมณ์ ความขัดแย้งที่

เป็นจริง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้และเกิดความคิดในประเด็นนั้นๆ โดยทุกๆ สิ่งที่ถ่ายทอดออกไปนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานความถูกต้องเป็นจริง เนื้อหาที่ถ่ายทอดควรครอบคลุมข้อมูลในเชิงลึก สารคดีวิทยุจะต้องมีปฏิกริยาและแรงขับเคลื่อนพร้อมทั้งสาระสำคัญที่เสนอต่อสังคมผ่านไปสู่ผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือที่กระตุ้นให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ความน่าเชื่อถือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตสารคดี เรื่องที่นำมาทำสารคดีวิทยุหลายครั้งมักจะรวมถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สิ่งที่มีผลกระทบกับสังคม เหตุการณ์ปัจจุบัน เสียงเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดสารคดีวิทยุจนสามารถกลายเป็นแหล่งการศึกษาที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อคนทั่วโลก โดยจะประกอบไปด้วย เรื่องราว รูปแบบ สำนวน และศิลปะการใช้เสียงสื่อสาร

การผลิตรายการสารคดีวิทยุ

ควรใช้เสียงประกอบที่เป็นเสียงธรรมชาติให้มากที่สุด อาทิ เสียงรถยนต์บนถนน เสียงนกร้อง เสียงไก่ขัน เสียงลมพายุ เป็นต้น นอกจากจะเป็นการสร้างความน่าสนใจให้กับรายการที่มีเพียงเสียงเป็นสื่อแล้ว ยังเป็นการสร้างความสมจริง เพิ่มอรรถรสในการติดตามรับฟัง และเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์เพลงได้อีกด้วย

เนื้อหาในสารคดีวิทยุต้องเป็นข้อเท็จจริง โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative) และปริมาณ (Quantitative) โดยเชิงคุณภาพ อาทิ การสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์ (Interviews) การสำรวจความคิดเห็น (Opinion) และเชิงปริมาณ อาทิ การนำเสนอข้อมูลทางสถิติ เป็นต้น นอกจากนี้การผลิตรายการสารคดีควรต้องเป็นการนำเสนอมุมมองของบุคคลอื่นๆ ต่อประเด็นนั้นๆ ฟังหลีกเลี่ยงการนำเสนอมุมมองของผู้ผลิตหรือผู้ดำเนินรายการต่อประเด็นนั้น เพราะนอกจากจะทำให้เรื่องไม่น่าสนใจแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ใส่ความคิดเห็นของตนเองลงไปได้อย่างง่าย

การผลิตสารคดีควรมีการศึกษาข้อมูลเชิงลึก ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

- หาแหล่งข้อมูล (Sourcing)
- ศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด (Thorough)
- มีความเป็นจริงและน่าเชื่อถือ (Authentic)
- ความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy)
- การพิสูจน์ข้อมูล (Verification)
- มีการอ้างอิง (Quote) คำพูดหรือข้อความจากแหล่งข้อมูล

โดยขั้นตอนเหล่านี้จะมีประสิทธิภาพอย่างมากหากใช้ประกอบกับการจัดทำผังความคิด (Mind Mapping) ซึ่งเรื่องที่สามารถนำมาสร้างสารคดีได้นั้นมีหลากหลาย เช่น การเมือง เหตุการณ์ปัจจุบัน รายงานข่าว เรื่องของวัฒนธรรม ข้อมูลต่างๆ และการค้นหาความจริง

รูปแบบการสร้างสารคดี มีดังนี้

- เชิงมุมมอง (View Point)
- เชิงวิเคราะห์ (Analysis)
- เชิงค้นหาความจริง สืบสวน สอบสวน (Investigative)

- เชิงเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ (Oral History)
- เชิงท่องเที่ยว (Travelogue)
- สารคดีเชิงละคร (Docu-drama)

แนวทางการผลิตสารคดีที่ดี ประกอบไปด้วย

- การช่างสังเกตด้วยมุมมองของนักสื่อสารมวลชน (Observation)
- ความคิดสร้างสรรค์ในการใช้คำและเสียง (Creativity)
- ความพยายามที่จะนำข้อมูลมาร้อยเรียงต่อเนื่องเป็นเรื่องราว (Connected Efforts)
- การวางแผน (Planning)

การทำสารคดีต้องเลือกเรื่องที่มีเอกลักษณ์น่าสนใจ และมีโครงสร้างเนื้อหาตามหลักเหตุผล มีแง่มุมที่หลากหลาย ควรสร้างจินตภาพด้วยเสียงและรายละเอียด ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ฟังติดตามและมองเห็นภาพออกมาพร้อมกับตั้งคำถามในสิ่งที่ได้รับฟัง เพื่อที่จะต่อยอดข้อมูลที่ได้รับมา

หลักเกณฑ์การผลิตรายการสารคดีวิทยุที่ดี

ประกอบด้วย แนวคิดการผลิตและสร้างสรรค์ในประเด็นที่สังคมสนใจ มีมุมมองที่ลึกและชัดเจน ก่อให้เกิดนวัตกรรมทางความคิดใหม่ๆ มีการเก็บข้อมูลอย่างรอบด้าน มีการพิจารณาไตร่ตรองเป็นอย่างดี อยู่บนพื้นฐานความจริงที่เป็นกลาง และมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้ฟัง การเขียนบทต้องสั้น กระชับ และเรียบง่าย เสียงพูดมีชีวิตชีวา ทำให้เข้าใจง่ายโดยมีโครงสร้างพื้นฐานดังนี้

- เรียงลำดับพัฒนาการตามเวลา (Chronological development)
- นำเสนอหลากหลายแง่มุม (Presenting various Views)
- จากคนเข้าสู่ปัญหาและจากปัญหาเข้าสู่คน
- มีการแทรกเสียงสัมภาษณ์ ความเป็นจริง การอ้างอิง แง่คิดและเสียงเพลง

การนำเสนอรายการสารคดีวิทยุต้องสร้างความน่าสนใจให้ผู้ฟังรู้สึกอยากติดตามรับฟังรายการ ตั้งแต่ช่วงแรกของรายการ ภายใน 2 - 3 นาทีแรกต้องบอกแนวคิดหลักของเรื่องให้ได้ ควรดำเนินเรื่องราวอย่างกระชับ และเข้าใจง่ายที่สุด ทั้งในด้านการใช้ภาษาและการตีโจทย์ประเด็นการนำเสนอ โดยเฉพาะประเด็นเนื้อหาที่หนัก อาทิ ประเด็นการเมือง ความมั่นคง หรือปัญหาสังคม เป็นต้น อีกทั้งยังต้องมีบทสรุปที่ดี รวบรัดชัดเจน

การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์คือบทสนทนาพร้อมด้วยเป้าหมายหรือเรียกว่าการค้นหาความจริงและมุมมอง การสัมภาษณ์จะต้องเก็บข้อมูลรายละเอียด (information) ตีความข้อมูลที่ได้มา (Interpretive) พร้อมทั้งมีการตอบสนองต่อข้อมูล (Responses) และมีความคิดเห็น (Opinion) ต่อสิ่งนั้นๆด้วย

การสัมภาษณ์สด (Live Interview) ทำให้ผู้ฟังสามารถสร้างข้อสรุปตามข้อมูลและเหตุผลของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการพูดถึงความจริงที่เชื่อถือได้ส่วนบุคคล เช่นประสบการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ เหตุผลส่วนบุคคล ความรู้สึกส่วนตัวและความคิดเห็นส่วนตัว โดยในการสัมภาษณ์สดผู้ดำเนินรายการหรือผู้สัมภาษณ์ต้องใช้เวลาให้มีประโยชน์สูงสุด คุ่มค่าที่สุด ต้องมีการเตรียมตัวและค้นคำตอบที่ตรงประเด็นที่สุดออกมาให้ได้

การเตรียมตัวสำหรับการสัมภาษณ์

- ได้รับข้อมูลพื้นฐานโดยย่อที่เพียงพอเกี่ยวกับหัวข้อและตัวผู้ให้สัมภาษณ์
- จัดทำโครงสร้างและแผนในการสัมภาษณ์
- กำหนดประเด็นสำคัญ

โดยหัวใจของการสัมภาษณ์ที่ดีคือ การถามคำถามที่ตรงประเด็นตามจุดประสงค์

เทคนิคการตั้งคำถาม

- การถามคำถามอย่างกว้าง และเป็นคำถามปลายเปิด (How, Why Question) เช่น เห็นอะไรบ้าง เป็นอย่างไรและทำไมถึงเป็นเช่นนั้น
- การใช้ข้อมูลของฝ่ายตรงข้ามมาถาม (Devil's Advocated) เช่น ยกข้อความที่ฝ่ายตรงข้ามกล่าวโจมตีมาสัมภาษณ์และถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
- การไม่ถามอะไรเลยนอกจากความคิดเห็น (Non-question)

บทบาทของผู้สัมภาษณ์ควรต้องวางตัวเป็นกลาง เชื่อถือได้ ไม่ลำเอียงต่อข้อมูล

การสัมภาษณ์ที่ดีโดยเฉพาะการสัมภาษณ์ในเวลาวิกฤต เช่น สัมภาษณ์ผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่สงบภาคใต้ ไม่ควรตั้งคำถามปลายปิด เพราะจะเป็นการปิดกั้นคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ ควรตั้งคำถามปลายเปิดที่มุ่งสู่ประเด็น เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการพูดคุย และรู้สึกว่าข้อมูลที่ตนให้ไปจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังได้

การทำรายการสัมภาษณ์ทางวิทยุที่มีประสิทธิภาพ

การบอกเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของการสัมภาษณ์อย่างชัดเจนจะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เปิดเผยข้อมูล แบ่งปันความคิดเห็น ก่อนเริ่มสัมภาษณ์ควรมีการกล่าวเกริ่นนำสั้น ๆ เพื่อเข้าประเด็น การฟังโดยจับใจความสำคัญเป็นปัจจัยสำคัญของการสัมภาษณ์ คำถามที่ดีต่อมาอาจจะได้มาจากคำตอบที่ดีที่ถามไปก่อนหน้านี้ และควรระลึกไว้เสมอว่า ไม่ควรถามคำถามประเภท ใช่หรือไม่ (Yes-No Question) แต่ควรถามว่า ทำไมและอย่างไร (How-Why Question) เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์จะอธิบายได้แล้วจับประเด็นจากคำตอบลงลึกไปได้ต่อไป

ข้อควรคำนึงสำหรับผู้ดำเนินรายการ (Host) และผู้สัมภาษณ์ (Interviewers)

- เกริ่นนำอย่างสั้นๆ และตรงประเด็น
- ฟังอย่างตั้งใจเพื่อตามประเด็น ไม่จดจ่อกับคำถามที่เตรียมไว้มากเกินไป
- ถามต่อจากคำตอบที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล อย่าถามคำถามปลายปิด เช่น ใช่หรือไม่ใช่ ให้ถามคำถามนำ เช่น ทำไม อย่างไร
- หากเห็นว่าคำตอบที่ได้รับยังไม่เพียงพออย่ารีรอ ให้ถามต่อไปอีก
- ความสนใจใคร่รู้จะช่วยให้การสัมภาษณ์สำเร็จ
- สัมภาษณ์ให้เข้าประเด็นเร็วที่สุด เพราะผู้ฟังรอฟังว่าจะมีผลกระทบกับชีวิตพวกเขาอย่างไร
- ควบคุมการสัมภาษณ์ให้ได้ ถ้ายังไม่ได้คำตอบต้องหาวิธีถามจนได้คำตอบ

- ต้องหาคำตอบหรือทางออกของปัญหาให้ได้
- ต้องเคารพคำตอบของผู้ให้ข้อมูล เพราะทุกคนมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็นของตนเอง
- ต้องปิดและสรุปประเด็นการสัมภาษณ์ให้ชัดเจนอย่างน่าประทับใจ และกล่าวทักทาย

การผลิตรายการสนทนาทางวิทยุ (Talk Radio)

โดยปกติแล้ววิทยุจะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกเป็นส่วนตัว เพราะเหมือนกับว่ามีแค่ผู้พูดกับผู้ฟังเท่านั้น รายการสนทนาทางวิทยุเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารที่มีระดับอายุ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดอัตลักษณ์และความเหมาะสม หากมีผู้โทรเข้ามาแสดงความคิดเห็นก็อาจไม่ใช่ความเห็นของผู้ฟังทุกคน แต่เป็นเพียงหนึ่งความเห็นเท่านั้น ทุกช่วงเวลาของการจัดรายการมีความจำเป็นที่ต้องวางแผนอย่างชัดเจนและคำนึงถึงสิ่งที่เราต้องการจากรายการวิทยุ และสิ่งที่ผู้ฟังคาดหวังจะได้รับ โดยสิ่งที่ผู้ฟังคาดหวังจากรายการวิทยุคือการนำเสนอแนวความคิดใหม่และเรียนรู้จากสิ่งนี้ได้ จนกระทั่งผู้ฟังสามารถกล่าวได้ว่า แม้ไม่ได้เรียนมหาวิทยาลัยแต่รายการสนทนาทางวิทยุเป็นมหาวิทยาลัยของสำหรับผู้ฟัง และเมื่อใดที่ความคาดหวังได้รับการเติมเต็ม รายการวิทยุนั้นก็จะมีประสิทธิภาพ

การผลิตรายการข่าววิทยุ (Radio News)

ควรเริ่มจากการหาความจริงแล้วตามด้วยการนำเสนอ บรรยายสิ่งต่างๆ ให้เห็นภาพด้วยถ้อยคำเขียนสั้นๆ กระชับ ใช้คำไม่มากแต่ได้ใจความ ไม่ควรเน้นไปที่ข่าวลือ แต่มุ่งเน้นไปที่ความจริง อีกทั้งต้องใช้ภาษาในระดับเดียวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ รายงานข่าวอย่างยุติธรรม รู้ขอบเขตของการสัมภาษณ์และเป้าหมายของตนเอง ผู้เขียนรายงานข่าวควรมีรูปแบบในการนำเสนอของตัวเองและมีการสื่อสารที่มีเอกลักษณ์น่าสนใจ

รายการสารคดีช่วงเช้าเป็นช่วงที่มีประสิทธิภาพ (Morning Show)

ช่วงเช้าเป็นเวลาที่สามารกระตุ้นผู้ฟังให้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวิทยุได้มากกว่าช่วงเวลาอื่น ๆ สิ่งที่คุณต้องการฟังในตอนเช้าจะเป็นเรื่องราวทั่ว ๆ ไป เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนกลางคืนระหว่างที่ผู้ฟังนอนหลับพักผ่อน หรือเหตุการณ์ที่สำคัญมาก ๆ ต่อชีวิตประจำวัน ทั้งที่ส่งผลกระทบต่อตัวเขาเองและสังคมรอบข้าง หรือแม้กระทั่งโลกที่อาศัยอยู่ การรายงานข่าวเรื่องเหล่านี้ควรระบุเวลาและสถานที่อย่างชัดเจนตรงไปตรงมา อาจแทรกอารมณ์ขันไปด้วยเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกผ่อนคลายในขณะที่รับฟังและอยากติดตามต่อไป

การจัดทำรายการนิตยสารทางอากาศ

การผลิตรายการนิตยสารทางอากาศ (Magazine radio programme) ต้องมีเนื้อหาที่สามารถให้ทั้งความบันเทิง สารความรู้ และให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วม จึงจะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้